

EXCAVACIONS A LA VIL·LA ROMANA DE PUIG RODON (CORÇÀ, BAIX EMPORDÀ) SECTOR 1. 1981-1983

PER

JOSEP CASAS I GENOVER

El jaciment està situat a uns 300 m. al Nord del nucli de Corçà, a la vessant Sud del puig que li dona nom i al començament d'una fèrtil plana que s'extén fins el peu de la Serra de Les Gavarres. Ocupa la totalitat d'un camp en el que es conreen cereals i un antic olivet convertit actualment en erm. La seva superfície exacta és difícil de calcular, però no deu ser inferior als 5.000 m².

Aquesta vil·la fou descoberta el dia 20 de setembre de 1854 per uns obrers que obrien una gran fossa per a l'extracció d'argiles destinades als tallers de La Bisbal. A un metre de profunditat van ensopegar amb un mosaic policrom amb decoració geomètrica del qual es va treure immediatament un dibuix; però sembla ser que es va perdre o fou destruït. Pocs dies més tard es descobrí un segon mosaic que es va guardar al Castell de l'Alberch, a Corçà.

Després del seu descobriment, el jaciment caigué gairebé en l'oblid. És cert que molts autors l'han citat en els seus treballs, però mai s'havia dut a terme una excavació seriosa que aportés noves dades sobre aquesta vil·la. En la «Historia del Ampurdán», Pella i Forgas dona notícia d'altres troballes degudes a ell mateix. El material arqueològic que va recollir consisteix bàsicament en fragments de ceràmica romana de diferents tipus, des de ceràmica comuna a t.s. sud-gàl·lica a t.s. Clara D. Aquests materials es conserven al Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona.

Situada doncs, en un terreny fèrtil, òptim per a l'activitat agrícola, ben regat i travessat per dues importants vies romanes de segon ordre, la vil·la ens feia preveure l'obtenció d'uns resultats prou interessants al ser

excavada. El fet que en el moment del seu descobriment les troballes fossin espectaculars fou motiu perquè gairebé tots els autors i investigadors del món romà a les nostres comarques la citessin i, juntament amb la de Bell-Lloc del Pla, a Girona, la possessin com exemple de gran vil·la senyorial, tot i no saber-ne res d'ella al no haber-se excavat mai.

Aquest fet, en part, va ser el que ens va decidir a excavar el jaciment. D'altra banda, per al coneixement de l'ocupació rural en aquella zona del Baix Empordà, creiem que el coneixement de la vil·la del Puig Rodon és imprescindible, tant per la seva extensió com per la seva situació. També l'exploració superficial del terreny, prèvia a l'excavació, ens feia esperar bons resultats, ja que el material recollit mostrava una ocupació continuada des del s. I a. C. fins al s. VI d. C.

Alguns mesos abans de començar l'excavació de la primera campanya, l'any 1981, vam dur a terme una campanya d'exploració per tota la zona de l'entorn del jaciment per tal de situar la vil·la en un contexte més ampli. Aquesta exploració la vam fer mitjançant fotografia aèria i visitant més tard els indrets que en principi havien semblat més interessants i amb més possibilitats de tenir assentaments antics. D'aquesta manera poguem situar amb precisió les troballes fetes a les finques més properes a la que ens interessava excavar i al mateix temps vam poder confirmar l'existència d'una segona vil·la a la capella de Santa Cristina de Corçà, de la que ja havíem parlat en un treball anterior (CASAS, SANMARTÍ, 1980, p. 61). Per altra banda, es va aprofitar per establir de manera quasi definitiva la xarxa viària d'època romana de la comarca, advertint la presència de dues vies secundàries bastant ben conservades les quals comunicaven la vil·la de Puig Rodon amb el «Camí d'Empúries» i amb altres vies principals.

Una vegada acabats aquests treballs previs, va iniciar-se l'excavació del jaciment amb un equip bastant nombrós, format pel que subscriu i el Dr. Enric Sanmartí, del Museu Arqueològic de Barcelona; el Dr. J. Mª Nolla, del Col·legi Universitari de Girona; el Sr. Simon Keay, de la Universitat de Londres; J. Mª Canes i Xavier Roca, del Museu de Palafrugell; Carme Puerta, del Museu de Badalona; Victòria Soler, de Camallera; Assumpta Roura i Rosa Melià, de la U.A. de Barcelona; Josep Espadaler i Joan Manel Barceló, del Col·legi Universitari de Girona i altres col·laboradors del Museu de Palafrugell. Amb aquest equip, i durant les dues campanyes que s'ha fet fins ara, es van poder excavar els dos sectors en que vam dividir el jaciment; el corresponent a la part agrícola o rústica (sector 1) i el que correspondria a la part destinada a vivenda.

SECTOR 1

Cala 1.

Aquesta primera cala es va obrir a l'agost de 1981 entorn un mur de pedra i argamassa que sortia a la superfície (elements 3 i 4), únic indici segur de l'existència d'estructures de què disposàvem abans de començar les excavacions.

El fet que el sòl natural argilós es trobi a poca profunditat i al ser de tàpia algunes de les estructures, va impedir, ja des d'antic, la conservació d'alguns dels murs d'aquest sector, els quals s'han anat descobrint al seguir la seva empremta. Quan es conreava la finca, actualment erma, les successives llaurades van anar destruint totes les parets de tapiàl (Là. II, elements 2, 12 i 18) i les de pedra seca, mentre que les de morter es conservaven en bon estat (elements 3, 4, 7 i 19).

Amb tot, i malgrat l'absència de qualsevol mena d'estratigrafia, l'excavació va oferir dades interessants pel que fa referència a les estructures. No hi ha cap dubte que ens trobem a la part agrícola de la vil·la, encara que la poca superfície excavada en aquestes dues campanyes no permet conèixer amb seguretat la funció de les habitacions excavades. Tot i això, hi ha uns trets interessants que cal comentar.

Tant la que hem assenyalat amb el núm. A-1 com la A-2, tenen les parets transversals construïdes amb pedres de tamany regular unides amb morter de calç i sorra molt dur, mentre que les parets orientades de Nord a Sud són de tapiàl. No existeix trinxera de fundació de cap mur. Millor dit, l'habitació sencera és una trinxera, ja que aquesta es va excavar en el sòl argilós i les parets foren adossades a les del fossat.

En els costats Est i Oest, el terra natural tallat a plom fa de mur i les parets de tapiàl es recolzen damunt d'ell a un nivell superior al de fonamentació de la resta de murs. D'altra banda, les parets núm. 3, 4 i 7 estan lleugerament inclinades cap a l'interior de l'habitació com si fossin l'inici d'una volta. Això ens fa pensar que el fet que només els murs transversals siguin de pedra i argamassa és degut a que el pes de la coberta reposava totalment damunt d'ella.

L'habitació A-2 havia estat destruïda en part per les tasques agrícoles anys enrera, però es conservava bona part d'un paviment d'*opus signinum* molt dur i tres de les parets que la limitaven.

En principi, sembla un dipòsit; el paviment en lloc de ser pla és inclinat en els punts d'unió amb els murs, tal com sol passar en tots els dipòsits. No obstant això, no es conserva el revestiment que lògicament

hauria d'haver-hi al mur núm. 3. D'altra banda, tampoc és lògic que un dels murs d'un dipòsit, encara que en el seu moment estés recobert d'*opus signinum*, sigui de tapial. A tot això cal afegir que aquesta habitació es comunica amb la A-1, situada a un nivell més baix, per una petita obertura.

En aquesta mateixa cata va aparèixer l'inici de dos murs de pedra seca situada a l'Oest de l'habitació A-2. La seva estructura i el fet que les seves pedres fossin posades en sec, sense argamassa, sembla indicar que formen part d'un petit descobert o d'un afegit posterior a la resta d'estructures. No és probable que tal com estan construïdes poguessin sostenir l'estructura d'una coberta.

Cronologia.

Al no existir cap estrat sencer, doncs el superficial es recolza en el paviment, és difícil precisar la data de construcció i abandó de l'àrea. Damunt mateix del paviment, en contacte amb ell, trobarem fragments de ceràmica vidriada moderna. L'únic estrat que aparentment es podria considerar intacte és el de reompliment de l'habitació A-1; però tot i això, és un reompliment d'època incerta amb materials molt barrejats, des de t.s. sud-gàl·lica fins t.s. Clara C i fragments d'àmfora baix-imperial.

La única manera de datar aquestes estructures és per analogia amb les de l'excavació de 1982, ja que els murs d'argila d'ambdues cates tenen la mateixa orientació i foren construïdes amb la mateixa tècnica; construcció que podem situar a finals del s. II o començaments del s. III d. C.

Cala 2.

L'obertura d'aquesta cala va venir motivada pel fet que en un sondeig de l'any 1981 es va posar en evidència una estratigrafia bastant sencera i gens remoguda corresponent a la part rústica de la vil·la, dins el sector 1. Durant la segona campanya d'excavacions es va posar al descobert una dependència que en un primer moment havia contingut almenys quatre *dolia* els quals, en un moment posterior, foren colgats i inutilitzats marcant l'inici d'una nova fase de la vil·la.

L'estratigrafia era bastant senzilla. Per sota l'estrat superficial, amb un gruix que variava entre els 25 i els 50 cm. i format per terres vegetals d'aportació natural, apareixia un segon estrat format per *tegulae* i *imbrices* procedents d'un teulat caigut, conservant-se «in situ» els claus de ferro de

LA VILLA ROMANA DE PUIG RODON

les bigues. Aquest estrat ocupava tota la superfície de l'excavació i només desapareixia en dues faixes que formaven angle recte al mig de l'àrea excavada. Posteriorment, al netejar el nivell de *tegulae* i al retirar-les, es va poder comprovar que aquelles faixes corresponien a dos murs de fang —un d'ells desaparegut— que juntament amb un tercer mur de pedra i argamassa tancaven una habitació situada a la meitat Sud de la cala, dins la qual hi havia els quatre *dolia* i que hem designat amb el núm. B-1. Amb el núm. B-3 hem designat la que està situada al Nord de l'anterior.

No és fàcil establir el moment exacte d'aquest enderroc degut al poc representatiu que és el material arqueològic de l'estrat i a la diferència cronològica existent entre ell mateix (des del s. II fins el s. V d. C.). De totes maneres, les peces que van aparèixer per sota les *tegulae*, aixafades al enfonsar-se la teulada, ens han de proporcionar aquesta data. Aquest material és quasi idèntic a totes dues habitacions.

Material	Habitació B-1	B-3
T.S. Sud-gàl·lica	1 fragment	4
T.S. Clara A	2 fragments	3
T.S. Clara D		15
T.S. Lucente	1 fragment	
Ceràmica africana de cuina (Hayes 196, 197)	8 fragments	4
Ceràmica comuna oxidada	62 fragments	115
Ceràmica reduïda grollera	42 fragments	59
Àmfora africana baix-imperial		2
Fragments sense forma d'àmfora	103 fragments	335
Claus de ferro	6 fragments	34
Peces de ferro de les bigues		6
Bronzes	9 fragments	5
Monedes		1
Vidres	6 fragments	20
<i>Dolia</i>	3 fragments	3
Molí		2
Ossos	116 fragments	286

D'entre aquests materials podem remarcar la part inferior d'un plat de T.S. africana (Clara D) de la forma Hayes 91 A, de la segona meitat del s. V d. C. (Hayes 1972, p. 144) i amb el fons decorat (Làm. VI, núm.

1); i dues àmfores, una d'elles africana i bastant sencera que correspon a la forma Beltran 66, datada per aquest autor a començaments del s. V d. C. (Beltran 1970, p. 233 i 571) (Làm. VI, núm. 5).

Dues àmfores més, probablement de procedència africana, van trobar-se al costat de la primera (Làm. VI, núm. 2 i 4). la seva cronologia ja és més difícil de precisar. D'una d'elles, probablement una àmfora tripolitana II/XXIV, només se'n conserva el llavi. Aquest tipus d'àmfora ha estat datada «grosso modo» en el s. I d. C., però aquesta cronologia és insegura (OSTIA III, 2, p. 628, núm. 21). L'altra té una forma semblant a la Beltran 66, però les nanses en lloc de sortir del coll arranquen del llavi; la seva pasta, groga i farinosa i bastant sorrenca, la diferencia completament de l'anterior. Ignorem doncs la seva cronologia, però tenint en compte que va ser aixafada per les *tegulae* en el moment de l'enderrocament de la teulada, és lògic suposar que pertany a la mateixa època que la primera que hem comentat.

A la meitat Sud de l'excavació, dins la que hem anomenat habitació B-1 i per sota el nivell de *tegulae*, es va trobar una capa de morter de forma circular que tapava la meitat inferior d'un *dolium* tallat i inutilitzat ja des d'antic mitjançant aquest sistema. Al costat d'aquest *dolium* van trobar-se els forats de tres més inutilitzats tots ells en el mateix moment que el primer tal com es va poder comprovar al observar que els fragments de ceràmica trobats dins d'uns i altres s'unien entre ells formant recipients quasi sencers.

L'abandó i colgament dels *dolia* cal situar-lo no massa temps abans de l'abandó del sector i enderrocament de la teulada, ja que el material més modern i que per tant data aquest moment, és un fragment de vora de T.S. Clara D de la forma Hayes 91 A, corresponent a mitjans del s. V d. C. (Làm. VI, núm. 7). Ademés d'aquest fragment trobem altres materials bastant més antics, com és el cas de vòres de T.S. Clara A de començaments del s. III (formes Hayes 6 i 23 A i B) (Làm. VI, 9, 10, 11) i bona part d'un plat de T.S. Clara B (forma Lamb. 32) de la mateixa època (Làm. VI, 8). La resta del material ceràmic és bàsicament del tipus comú oxidat i reduït (Làm. V, núm. de 13 a 15).

Si bé a la meitat Sud de la cata, a l'habitació B-1, no va aparèixer cap element que ens datés la construcció o reforma de les estructures i murs posats al descobert, a l'habitació B-3 va trobar-se, per sota el nivell de *tegulae* un sòl d'habitació format per l'ús i freqüentació de l'àmbit, el qual recobria un paviment de terra batuda.

La uniformitat del material arqueològic trobat entremig del paviment de terra batuda i la diferència cronològica entre aquest i el que es troba

en el nivell d'abandó ens permet comprovar que no va haver-hi cap intrusió o removiment de terres del paviment, al mateix temps que ens permet datar la formació d'aquest i la construcció de les estructures que amb ell es relacionen.

Aquest lot de material, format per petits fragments de T.S. Clara A i ceràmica africana de cuina (formes Hayes 196 i 197), correspon tot ell a finals del s. II o al primer quart del s. III d. C. —no podem precisar més— i caldrà relacionar les reformes a la part agrícola que ara estudiem amb les que a la mateixa època van tenir lloc a la part destinada a vivenda, en el sector 2.

Falta encara veure si per sota el paviment de terra batuda, que de moment vam conservar, existeixen més elements. De totes maneres, a l'angle N.E. de l'habitació, aquest reposava directament damunt la roca natural.

A la banda Est de l'excavació, paral·lelament al mur Nord-Sud, es va posar al descobert l'estratigrafia d'una petita part d'una altra dependència, assenyalada amb el núm. B-2. L'habitació està tallada en el sòl natural argilós i el seu paviment es troba a un nivell més baix que els de les habitacions anteriors. En la 3ª campanya, l'any 1983, es va poder comprovar que es tracta d'un dipòsit rectangular tallat a l'argila natural i amb les seves parets revestides de *tegulae* posades verticalment.

Per damunt del paviment, format pel terra natural, hi havia una petita capa de cendres i carbons vegetals —restes del que podia haver estat el bigam d'una teulada— i, al seu damunt, un estrat format per *tegulae*, caigudes pràcticament senceres. En un punt i barrejats amb les *tegulae*, aparegueren nombrosos fragments d'un gran *dolium*, alguns dels quals conservaven esgrafiada amb grans caràcters la mesura de capacitat (Là.m. VII, núm. 4).

L'anàlisi de les característiques de les *tegulae* i la comparació d'aquestes amb les de l'estrat d'enderrocs de l'habitació veïna ens ha permès constatar que bàsicament n'hi ha de tres tipus, encara que l'argila, malgrat les diferents tonalitats produïdes per la cocción, és la mateixa en tots tres. Aquest fet ens fa suposar l'existència d'un taller a la mateixa vil·la, cosa que no és d'estranyar donades les característiques del terreny i la seva riquesa en argila.

Del nivell de carbons i d'entremig de les *tegulae*, l'únic material que ens pot donar la data de destrucció són dues monedes. Una d'elles trobada al fons de tot, enmig de les cendres, pertany a Constantí. A l'anvers apareix la figura de l'Emperador i el nom CONSTATÍ...; al revers, dos

soldats amb l'estandart i la inscripció GLORIA EXERCITUS. Fou encunyada durant la I^a meitat del s. IV, però com tots els petits divisors de bronze baix-imperials, la seva utilització es va perllongar durant molt temps tal com mostra el seu desgast. Per aquest motiu no es pot datar amb precisió el moment de destrucció, encara que ens dóna una data «post quem».

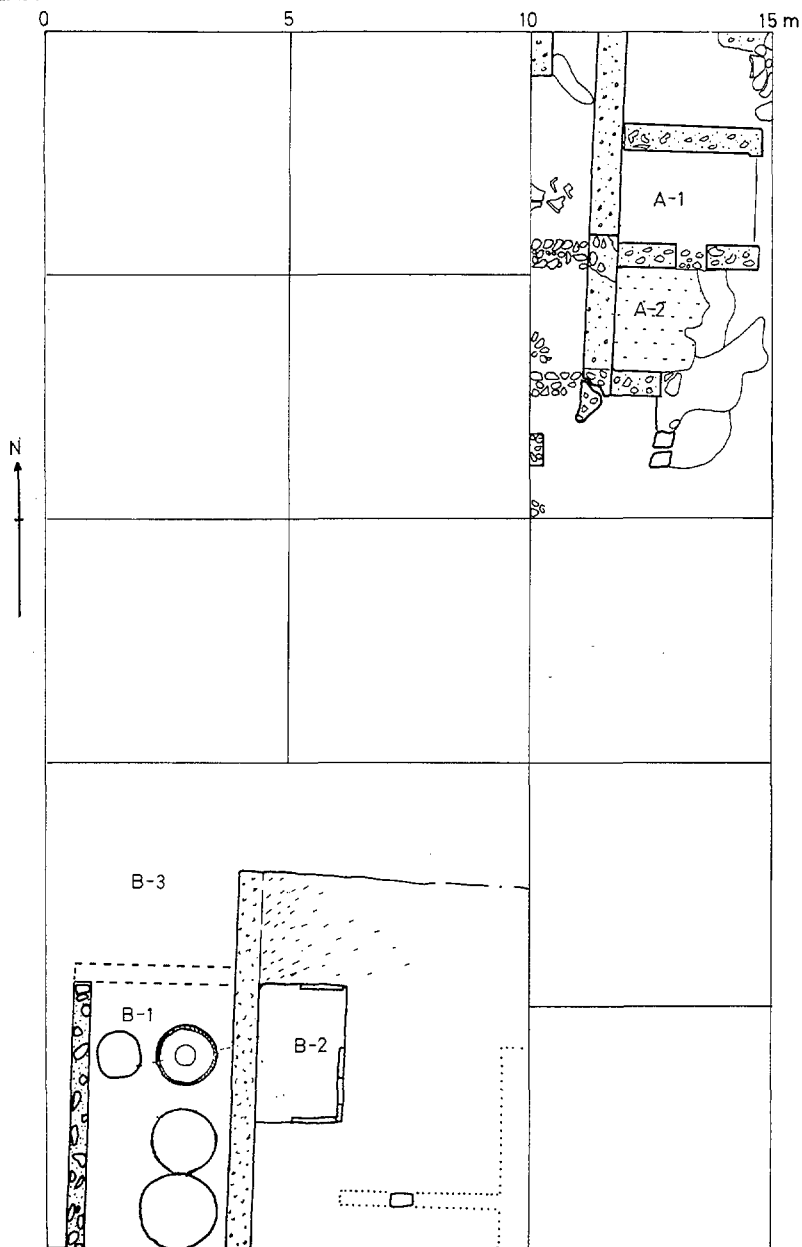
La segona moneda, trobada entremig de les *tegulae*, presenta l'anvers molt gastat (Fig. VIII). Tan sols hem pogut llegir, i amb dubtes, el final de la inscripció (...TIUM NOB C), probablement referida a Constanci o Constans II. Al revers, millor conservat, pot veure's una corona de llor i es llegeix CASORUM NOSTRORUM. VOT X. PTR. Fou encunyada a Trèves probablement entre els anys 341 i 346.

De l'estrat situat per damunt les *tegulae* i per sota el superficial tan sols cal remarcar la troballa de la part superior d'una àmfora de forma semblant a la Dressel 20, però més petita i amb les nanses sortint directament del llavi (Làm. VII, 1). No hem trobat fins ara cap altre paral·lel que ens ajudi a establir la seva cronologia. La resta del material de l'estrat és poc representatiu i no massa homogeni, cosa que tampoc ajuda a precisar cap cronologia. D'altra banda, aquest és un estrat de reompliment per aportació natural format amb posterioritat a l'abandó i destrucció del lloc.

Durant els primers dies de la campanya d'excavacions de 1983 es va continuar l'excavació per la part Est del dipòsit, comprovant-se que totes les estructures d'aquella zona estaven completament destruïdes, els paviments arrencats i que el sòl natural d'argila es trobava a una fondària d'uns 15-30 cm. Ja a la primera campanya s'havia pogut observar que quasi tota la banda Est del sector 1 havia quedat destruït per causa de les tasques agrícoles. Per aquest motiu, al tenir una evidència de la destrucció del sector, es van concentrar els treballs a l'altre extrem del jaciment, el que hem anomenat el sector 2, en el qual es conserven les estructures i unes estratigrafies intactes que permeten datar la fundació de la vil·la i les successives modificacions que va sofrir al llarg del temps. És possible que quedin encara algunes habitacions intactes a la banda N.O. del primer sector i que més endavant es reompleguin les excavacions en aquell punt, però creiem que en aquests moments cal donar a conèixer els resultats dels treballs que s'hi han fet, independentment dels obtinguts en les excavacions que s'han portat a terme a la zona de la vil·la destinada a habitatge.

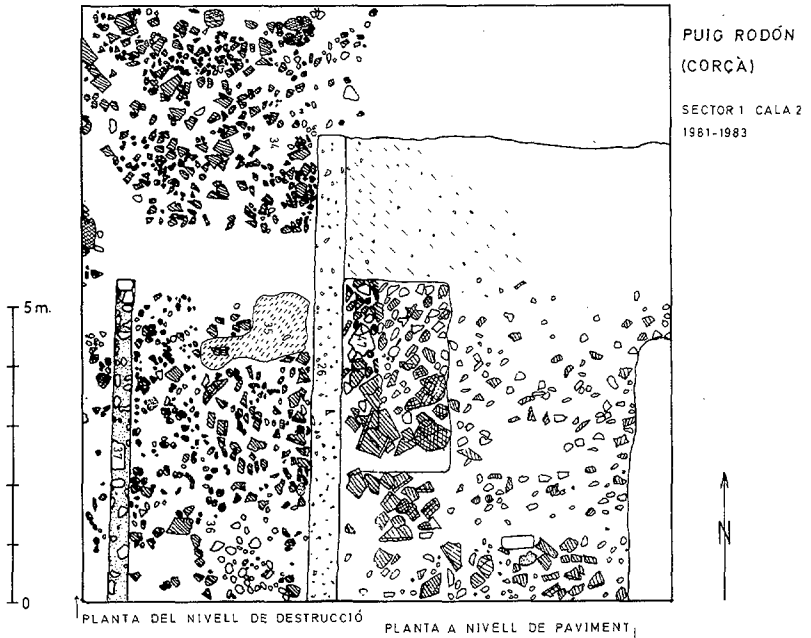
LA VILLA ROMANA DE PUIG RODON

Lám. I

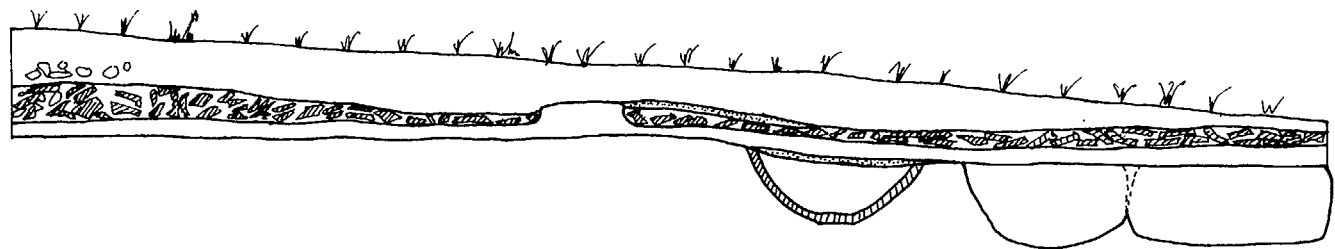
Planta general de les excavacions del sector 1 de la villa. Cala de 1981 a l'angle N.E., excavacions de 1982 i 1983 a l'angle S.O.

Lám. II

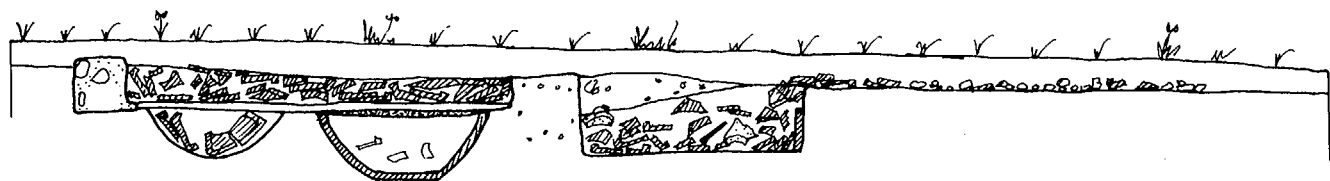
Planta dels nivells de destrucció i habitació de l'àrea excavada els anys 1982 i 1983.

Làm. III

LA VILLA ROMANA DE PUIG RODON

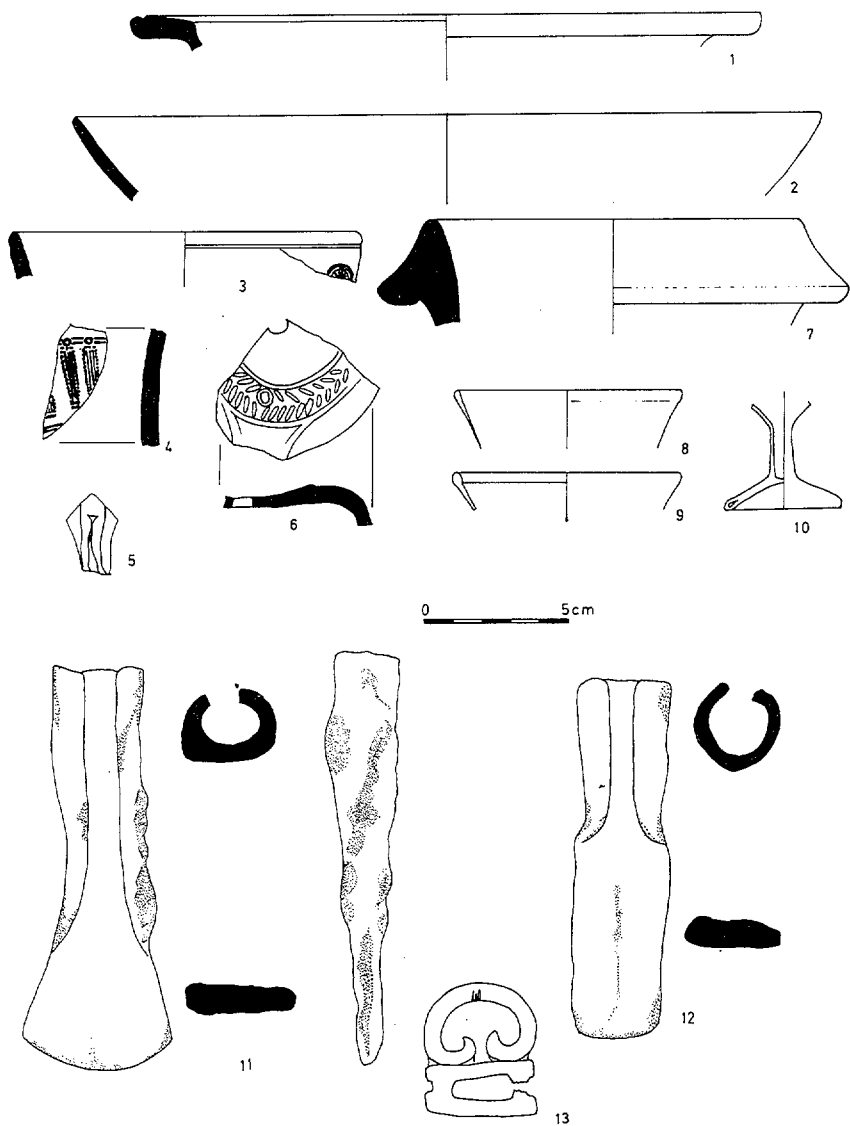
83

0 3 m.

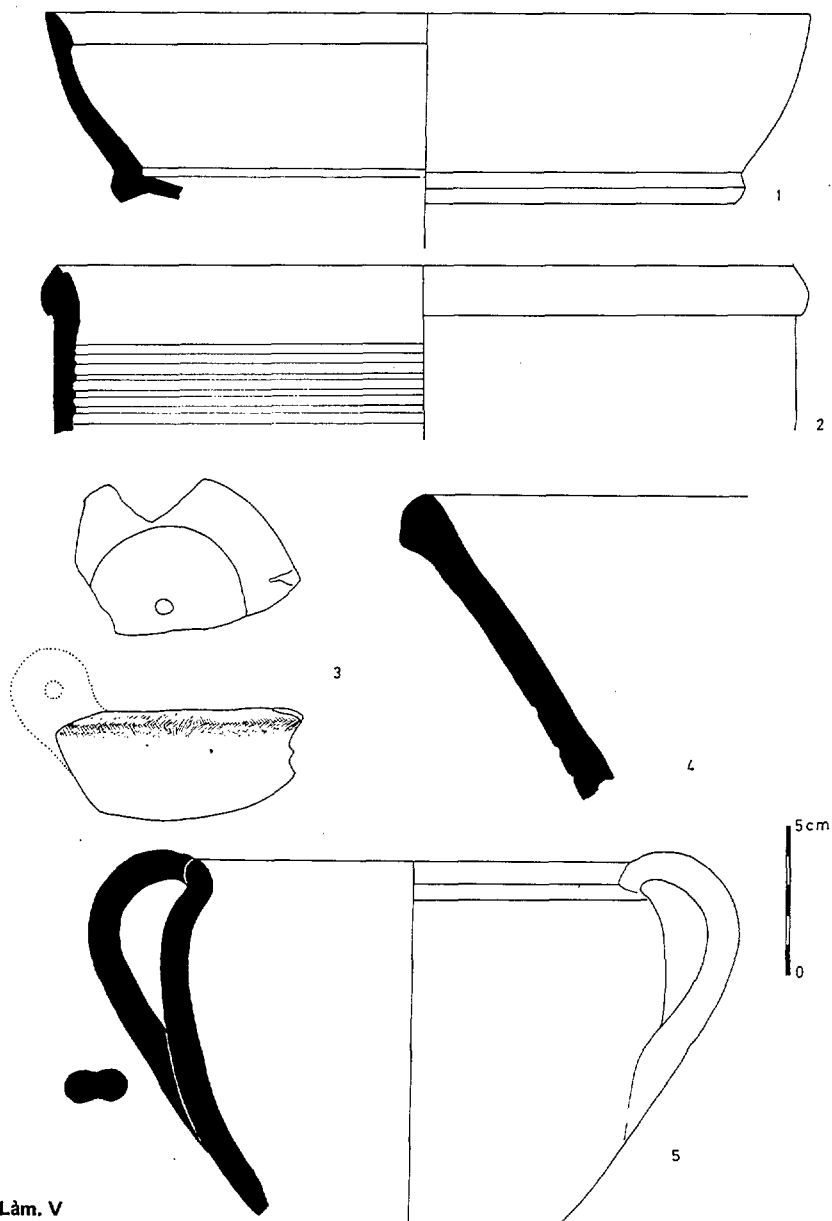
Seccions Nord-Sud i Oest-Est de l'excavació de 1982-1983.

Làm. IV

Material arqueològic aparegut a l'estrat superficial. 1) T.S. Africana (Clara) A. 2) T.S. Africana (Clara) C. 3 i 4) T.S. grisa estampada. 5 i 6) Llànties. 7) Àmfora romana d'època republicana (DR. 1). 8, 9 i 10) Vidres. 11 i 12) Eines agrícoles de ferro. 13) Sivel·la de cinturó, de bronze, procedent del nivell de destrucció.

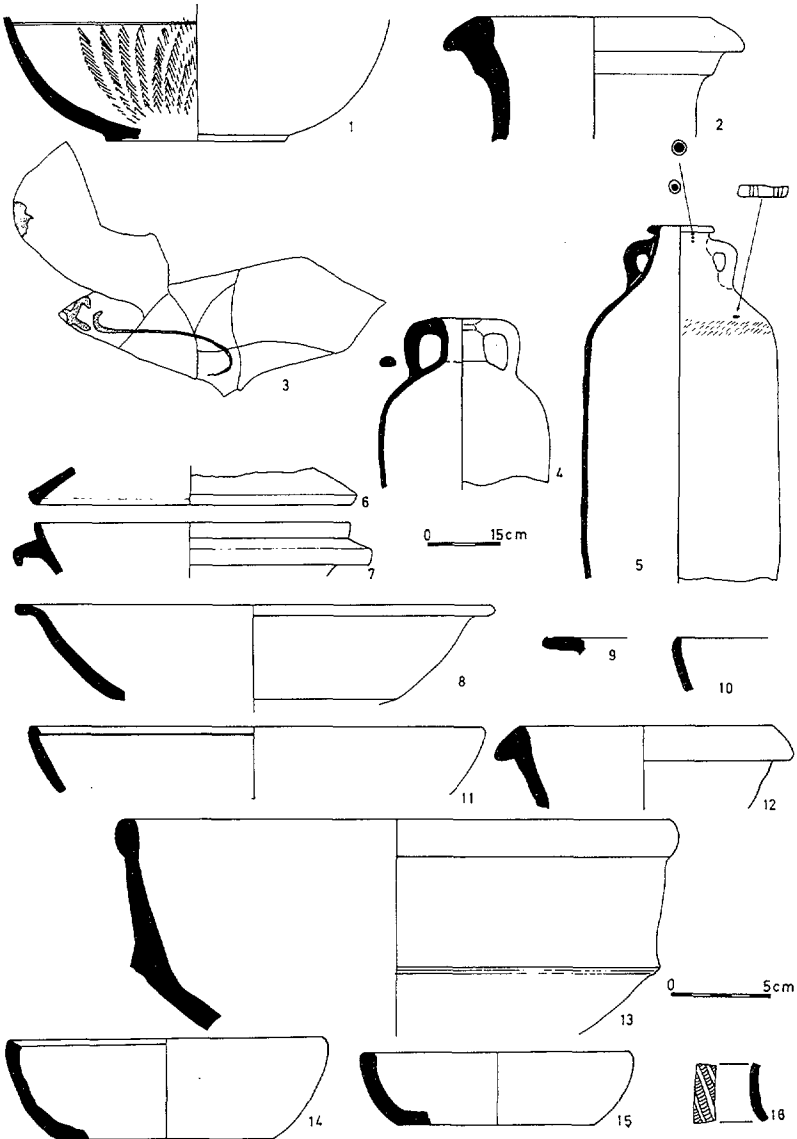
LA VILLA ROMANA DE PUIG RODON

Lám. V

Material de reompliment de l'habitació A-1. 1) Ceràmica africana de pàtina cendrosa (forma Hayes 23-B). 2) Ceràmica africana de cuina (Hayes 197). 3) Llàntia. 4) Ceràmica comuna oxidada. 5) Ceràmica comuna reduïda.

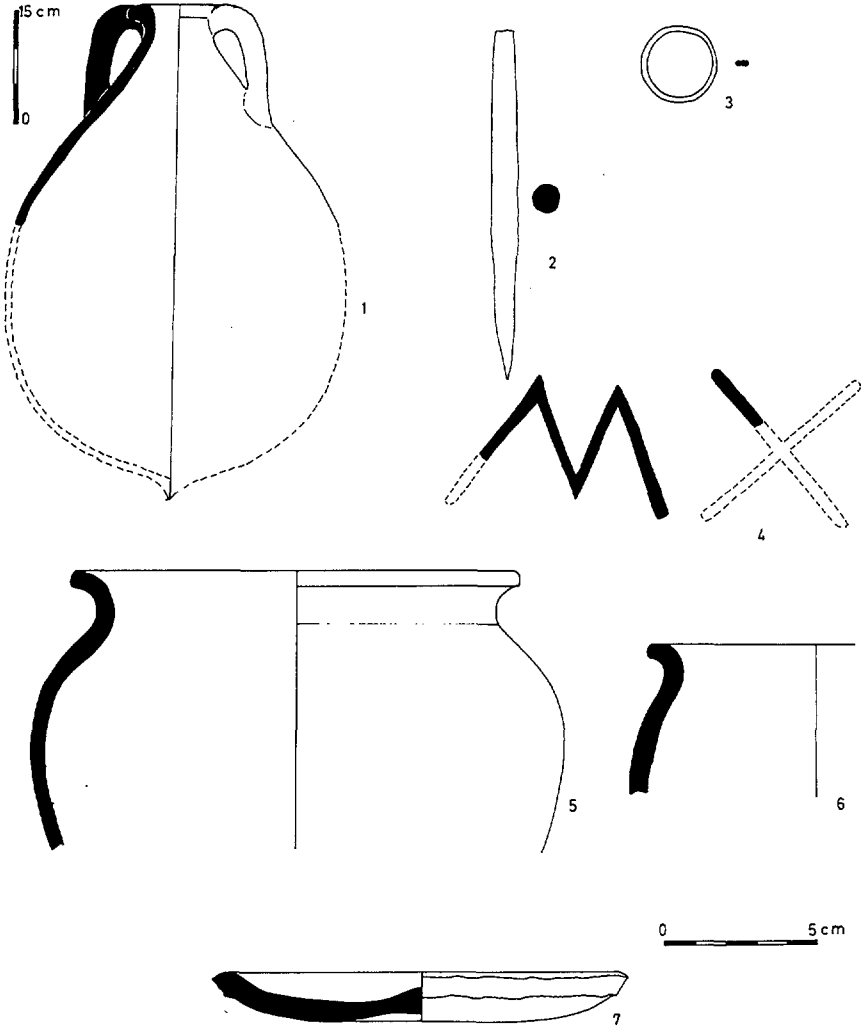
Làm. VI

Materials procedents de l'estrat de destrucció (elements 34 i 36). 1 i 7) T.S. Africana (Clara) D. 6) Ceràmica africana de vora afumada. 9, 10 i 11) T.S. Africana (Clara) A. 8) T.S. Clara B. 2, 4 i 5) Àmfores africanes. 3) Fragment d'àmfora amb restes d'una inscripció pintada. 13, 14 i 15) Ceràmica comuna. 16) Fragment de braçalet de pasta de vidre.

LA VILLA ROMANA DE PUIG RODON

Làm. VII

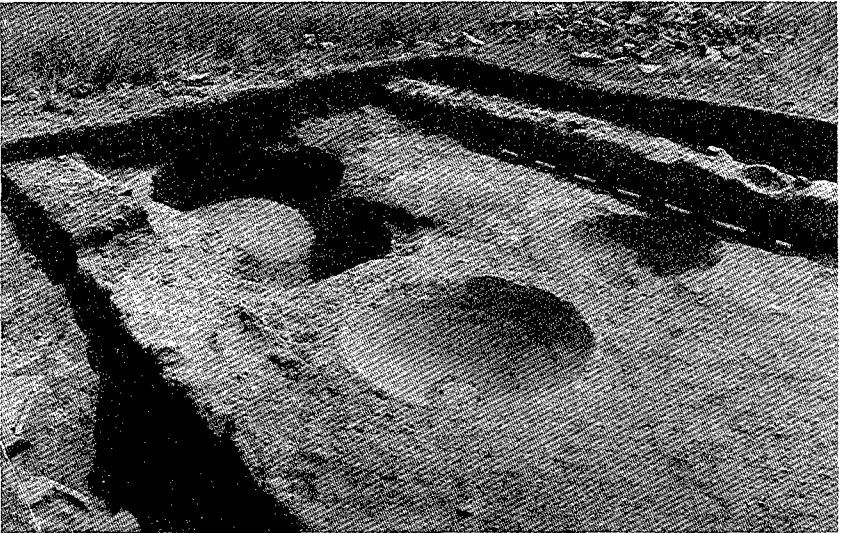
Materials procedents del dipòsit B-2. 1) Meitat superior d'una àmfora. 2) *Stilum* d'os. 3) Anell de bronze. 4) Inscripció damunt la panxa d'un *dolium*. 5 i 6) Olles de ceràmica comuna reduïda. 7) Tapadora de ceràmica comuna oxidada fabricada amb la base d'una gerra de gran tamany.

Làm. VIII

Monedes. 1) Anvers: ...TIUM NOB C. Revers: CASORUM NOSTRORUM. VOT X. P.T.R. 2) Anvers: IMP C CLAUDIUS AUG. Revers: GENIUS AUG.

Làm. IX

Vista general de l'habitació B-1 amb els fons de *dolia*.

BIBLIOGRAFIA

- BELTRAN LLORIS, Miguel. *Las ánforas romanas en España*. Saragossa, 1970.
- CASAS GENOVER I SANMARTÍ GRECO. *El «Camí d'Empúries». Aproximació a la xarxa viària del Baix Empordà*, a *Informació Arqueològica*, núm. 33-34. Barcelona, 1980, pàg. 59-64.
- HAYES, J. W. *Late Roman Pottery. A catalogue of roman fine wares*. Londres 1972.
- OSTIA III. *Studi Miscellanei*, 21. Ostia III. A. Carendini, E. Parella. Roma 1971-72.
- PELLA I FORGAS, J. *Historia del Ampurdán*. Barcelona, 1883.